

Милена Недељковић²⁷

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

УПОТРЕБА МЕДИЈА У ПЛАНИРАЊУ И ИЗВОЂЕЊУ НАСТАВЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Апстракт: Значај наставе српског језика и књижевности огледа се у томе што она укључује и неке посебне садржаје који имају блиске везе са програмском грађом овог предмета, али се одликује и својом специфичношћу. То се пре свега, односи на позориште и филм, али и на радио и телевизију. Један од оперативних задатака наставе матерњег језика управо се односи на оспособљавање ученика за коришћење и разумевање порука средстава масовних медија. Медији вишеструко утичу на ученике и на средину уопште. Од нашег избора зависе и резултати. На медије је тешко утицати, али на њихово коришћење у наставном процесу је могуће, и њега треба максимално користити. Употребом различитих образовних медија мења се не само стил рада, него у великој мери и квалитет знања. Употреба медија ствара разноврснија, динамичнија, комплекснија знања која су блиска савременим потребама и захтевима. Коришћење мас-медија и савремене информационе технологије у образовању треба да допринесе унапређивању делатности на свим нивоима, тако да се они који се образују успешно сучељавају са новим открићима и достигнућима у науци и технолошком развоју.

Кључне речи: настава, медији, образовање, ученик, интересовање.

Прави наставник, никада није доучен.

То је срећа и невоља нашег позива.

*Наставничко знање захтева стално прилагођавање
напретку које наука чини све већом брзином.*

Макс Реснер

Стални и убрзани развој науке, посебно технике и технологије, револуционисао је све области људског рада. Под утицајем тог општег напретка мења се, и мораће се још више мењати школа, а нарочито процес у коме су неопходне иновације. Време у коме живимо и време које долази

²⁷ milena.nedeljkovic@pr.ac.rs

траже универзалан, флексибилан, обухватан и ефикасан школски систем, који је у стању да одговори изазовима наунотехнолошке револуције. Увођење савремене технологије и њена примена у далекој мери не зависи од става према њој, него од самих материјалних могућности. Употребом различитих образовних медија мења се не само стил рада, него у великој мери и квалитет знања. Употреба ових медија ствара разноврснија, динамичнија, комплекснија знања која су блиска савременим потребама и захтевима. Савремени медији омогућују наставницима да део свог времена посвете значајним пословима и ефикаснијим контактима са ученицима, они им обезбеђују време за разговор, различита процењивања, нове идеје, ефикаснији прилаз у стицању информација и повратних информација.

Образовање је веома сложен и слојевит процес који је условљен самим субјектом који се образује, али и начином на који се презентује одређени садржај. Све упућује на то да је образовање процес који се одвија помоћу одређеног броја наставних средстава уз уважавање законитости дидактичко-методичких наука, које доводе субјекат до образованости. Ученик је недовољно активан у процесу стицања нових знања, тј. стављен је у функцију пасивног примаоца знања, недовољно је мотивисан за рад. Не обраћа се пажња на индивидуалне способности, индивидуални развитак и индивидуална интересовања ученика. Интеракција између наставника и ученика сведена је на одговарање за оцену. Настава се одвија као вербални процес, поред тога карактерише је формализам, монотоност, као и недовољна актуелност информација.

У својој познатој књизи *Шок Будућности* Алвин Тофлер каже да би без промене време стало, јер време треба замислити као интервале у којима се промене догађају. Употреба једне нове технологије фундаментално мења процесе у многим областима. Рачунарска технологија омогућује један сасвим друкчији и ефикаснији начин добијања информација од онога који нуди књига, мења однос школе према ученику, омогућује људима да из своје радне собе путују светом, да присуствују предавањима најпознатијих светских стручњака. (Тофлер 1997, 33).

Етика и вредности нису никакав луксуз у времену научно-технолошке и информатичке револуције него колективна обавеза и највећи изазов за наставнике. О променама и њиховом утицају на рад и образовање пишу многи аутори. Радивоје Кулић наглашава да су свеобухватне промене у природи и садржај рада једно од суштинских обележја научно-технолошког развоја који стално подстиче потребу за знањем и образовањем. Савремена техника и технологија и напредне организације рада потиснуће тешке послове и велике напоре на радном месту. (Кулић 2003, 86).

Иновативна школа се препознаје по томе што се у њој стално истражује и експериментира, што примењује разноврсне облике и методе рада, настоји да више мисаоно активира ученике подстичући њихово

осамостаљивање, уважава различите способности и интересовања ученика, користи савремене наставне медије, негује сарадничке односе наставник-ученик, стално вреднује рад ученика, наставник и ученик имају површну информацију о степену успешности свога рада.

Појава нових медија променила је културу комуникација. Нови медији дифузије и масовног комуницирања унели су нове елементе у свакодневни живот у области школовања. Дошло је до промена система вредности најпре у ужој средини – породици, потом и школи, у односу-комуникацији ученик-наставник, и на крају дошло је до промене саме животне филозофије младих.

Настава уз помоћ мултимедија омогућава да се:

1. Наставно градиво реализује у жељеном периоду;
2. Принцип примерености знању и способностима ученика;
3. Информације и садржаји који се уче су актуелни;
4. Боља организација наставника у извођењу наставе;
5. Ученици и наставници користе повратне информације на основу којих врше корелације наставног програма и квалитета учења и уочавају недостатке.

Образовање наставника, обука или, како неки воле да кажу, едукација – за њихову професионалну делатност је, наравно, од огромног значаја. Образовање за нов, другачији начин рада, за нову технологију од кључног је значаја у наставничкој, баш као и у свакој другој професији. Да је технологија производње ученичког знања у нашој школи застарела – то је опште место у критици постојећег стања. Наша школа је неким чудом успела да избегне готово све импулсе за промену начина рада, иако је, понегде, успевала да модернизује изглед школских зграда, или да на неким нивоима образовања има релативно модерне опште програме, или да се избори за постојећу норму квалификационе структуре наставног особља. (Ивић 2001, 14). У наставку свога текста аутор даље наводи: традиционална школа се заснива на концепцији која је врло стара, али која се по многим својим карактеристикама одржава и данас у образовању готово свих земаља. Она има следеће основне карактеристике: унапред дефинисан план и програм; циљ наставе јесте усвајање програма; основна метода је предавање (вербално преношење знања) уз нека помагала или без њих; улога ученика је да слуша; да покуша да разуме и да запамти обавезно градиво; оцењивање – усмено или писмено; у школи се на дете гледа само као на ученика, тј. на онога ко би требало с разумевањем да понови испредавано градиво (Ивић 2001, 19). За разлику од традиционалне школе, активна школа у свом изворном значењу је више центрирана, више је усмерена на дете, које се третира као целовита личност, а не само као ученик. Циљ активне школе јесте развој личности и индивидуалности сваког детета, а не само усвајање неког школског програма.

Оцењује се задовољство деце предузетим активностима, напредак детета у поређењу са почетним његовим стањем, мотивисаност и заинтересованост за рад и активности, развој личности. Активно учење је један од облика усавршавања наставника, припрема наставника за примену другачијих метода рада са децом. Мењање метода рада у настави учења нужно са собом повлачи и другачије наставничке улоге, другу врсту захтева поставља пред њих. (Пешикан 2001, 62). Иако се каже да је школа припрема за живот, сваки образовни систем "каска" за променама у друштву, у њему се промене дешавају много спорије и са много више отпора. Ипак, друштвене промене рађају нове потребе и захтеве, па самим тим траже и другачије образовање.

Сасвим је јасно да ови нови трендови светског развоја траже од образовања да другачије припреми ученике за живот. За ношење са оваквим променама у средини, несумњиво је да поседовање готових знања не може да буде ни издалека довољно. Неопходно је да особе буду оспособљене да уче, дефинишу и решавају проблеме, да креирају нова решења, да ефектно презентирају своја знања, да умеју да комуницирају и сарађују са другима, оспособљене да самостално доносе одлуке, које преузимају одговорност за сопствено образовање и управљају својим животом. Професионални развој је шири појам од развоја каријере или усавршавања наставника и односи се на дугорочан процес који укључује разне могућности и искуства која су систематски планирана да би поспешила професионални раст и развој наставника. (према: Villegas-Reimers, E. (2001): *Teacher Professional Development: An International review of the literature*: Wheelock College, Boston).

Коришћење савремене технологије у образовању треба да допринесе унапређивању делатности на свим нивоима, тако да се они који се образују успешније сучељавају са новим открићима и достигнућима у науци и технолошком развоју. Темпо њеног коришћења и образовања зависи од културног развоја технолошког прогреса. Основношколска настава пружа све могућности да се открију трајнија интересовања, унутрашња мотивисаност, карактеристике личности и урођене способности ученика, које учитељ у стваралачкој комуникацији може плодотворно да развија. Али, он претходно треба посредним путем или у непосредној комуникацији да оствари увид и у сложен сплет односа као што су: социјална средина, породична ситуација, животно окружење и друге околности у којима се формира личност ученика.

Разгранатост значаја наставе матерњег језика огледа се у томе што она укључује и неке посебне садржаје који имају блиске везе са програмском грађом овог предмета, али се одликује и својом специфичношћу. То се пре свега односи на позориште и филм, али и на радио и телевизију. Један од оперативних задатака наставе овог предмета управо се односи на те медије, односно на оспособљавање ученика за коришћење и разумевање порука

средстава масовних комуникација: штампе, радија, телевизије, филмске и позоришне уметности.

Јасно је да се од учитеља тражи да буде, пре свега, и сам добро упознат са особеностима тих видова духовне делатности како би могао да помогне ученику да их користи у свакодневном животу. То је изузетно сложен наставни задатак, али он има и неке своје погодности:

1. Он у школу долази са значајним искуством које је стекао у родитељском дому или предшколској установи, па су често потребна само незнатна усмерења да би се активно укључио у примање и схватање тих облика комуницирања;
2. Програмски садржаји који се односе на те области усклађени су са ученичким узрастом и више служе као подстицај за језичке активности, а мање као предмет посебних разматрања;
3. Ученик овог узраста показује велико интересовање за сусретања ове врсте, те га је релативно лако мотивисати за потребне активности.

То се јасно види из прегледа програмске структуре наставе овог предмета који укључује позориште, филм, радио и телевизију као подстицај за препричавање, причање, извештавање, саопштавање вести и састављање стваралачке приче. Да би се ваљано препричавало или извештавало о гледаном или одслушаном, неопходан је разговор о тим садржајима који ће нужно имати елементе аналитичко-синтетичког приступа. Другим речима, ученик треба да схвати оно што му нуди позориште, филм, радио и телевизија, а то се постиже не само чулним доживљајем него и разматрањем најважнијих појединости тога доживљаја. Из тога и проистичу сличности које ти видови комуницирања имају са литературом и штампом, те се не могу заобићи ни аналогна методичка решења у организацији редовне наставе, која антипицирају већину поступака у области читања и анализе штива и негодовања културе изражавања. Зато методички приступ треба да обухвати гледање, слушање, односно доживљавање и вредновање садржаја позоришне или филмске представе, радио и телевизије.

У наставним програмима ови облици рада (позориште, филм, телевизија) нису још довољно утемељени, мада су постали нераскидиви део ученичке свакодневице. У настави само храбри и усамљени појединци показују жељу да својим ентузијазмом освеже и осавремене наставу облицима филмске и сценске културе. У том смислу, и поред вербалних препорука, није учињено ништа да се ствари систематски утемеље, да постану део свакодневне педагошке праксе. Но, сигурно је и то да ове облике у настави ученици не упознају у довољној мери, а учитељи не предузимају никакве мере како би их са њима упознали. Често се као препрека поставља техничка страна. На пример: у неким школама нема

телевизијских апарата, поједине школе су далеко од места где се налази позориште, тако да из оправданих разлога не може да се прати позоришни и филмски живот. Ваљало би ове области и теоријски и методички студиозније обрадити. Још увек се верује да је гледање филма индивидуална ствар ученика и да ту школа нема шта да тражи, а школа би сигурно могла много допринети да то гледање буде квалитетније.

Позориште и филм постали су средства масовног комуницирања која побуђују пажњу ученика, изазивају њихова интересовања. Они долазе у школу с извесним искуством, које би требало стручно употребити. Рад на позоришту и филму у школи задатак је наставе матерњег језика, јер не постоји посебна наставна дисциплина посвећена овој наставној области. Програм матерњег језика је доста обиман, па се не стиже да се позориште и филм обраде на прави начин. Сваки учитељ би морао да се потруди да ученике бар повремено одведе у позориште, да заједно са њима гледа неки филм, да у том погледу провери како реагују, шта их интересује, како умеју да својим језиком изразе утиске и сазнања. Методички приступ позоришној и филмској представи морао би да садржи: припремни разговор, гледање позоришне представе и филмске представе, анализу или разговор и завршну оцену. Потешкоћа је у томе што позоришној и филмској представи не можемо да се враћамо као књижевном тексту, да анализирамо појединости и ситуације, већ то радимо на основу памћења и утисака, који често брзо избледе.

Медији нам отварају нове светове: вешто завирују у тајне науке, отварају нам врата непознатих традиција, култура, историје, стварности и маште... Медији су извор знања. Они омогућавају преношење уметничких дела милионима људи који се тако стимулишу да потраже непосредан и обухватнији доживљај света. Медији непосредно учествују у образовним процесима: социјализацији, формалном и неформалном образовању. Тешко је говорити о ефектима и резултатима примене филма, Тв емисија и позоришта у настави српског језика и књижевности без једног опсежнијег истраживања. То би могао да буде и мој предлог научним радницима да се позабаве овим проблемом на један сврсисходнији и стручнији начин.

Литература

- Арсич, М. (2000): *Како унапређивати наставу*. Крушевац: Виша школа за васпитаче.
- Бањанин, М. (2003): *Динамика комуникације*. Београд: Мегатренд Универзитет примењених наука.
- Berelson, B., Janowitz, M.eds. (1996): *Reader in Public Opinion and Communication*. New York: Freeman.

- Вилотијевић, М.(1999): *Од традиције ка информатичкој дидактици*. Београд: Педагошко друштво Србије.
- Вујаклија, М. (1980): *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Гоне, Ж. (1998): *Образовање и медији*. Београд:Клио.
- Дамјановић, М. (2004): *Учење у савременој школи*. Београд: Итака.
- Даниловић, М. (1996): *Савремена образовна технологија*. Београд: Научна књига.
- Dewey, J.(1913): *School and the child*. Glasgow: BlackieLtd.
- Dewey, J. (1932): *School and Society*. Chicago: Chicago Univ.Press.
- Дјуи, Џ. (1966): *Васпитање и демократија*. Увод у филозофију васпитања, Цетиње: Обод.
- Ђорђевић, Ј. (1976): *Филм у настави матерњег језика*. Београд: Настава и васпитање.
- Ђорђевић, Ј. (1979): *Телевизија у васпитању и образовању*. Београд: Научна књига.
- Ивић, И. (1989): *Profiles of Educators : Lav Vygotsky*. Prospects:UNESCO, Vol.19(3).
- Илић, П. (2003): *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*. Нови Сад: Змај.
- Кулић, Р. , Качапор, С., Круљ, Р. (2003): *Педагогија*. Београд: Свет књиге.
- Мандић, Д. (2003): *Дидактичко-информатичке иновације у образовању*. Београд: Медиаграф.
- Микић, Р. (2005): *Енциклопедија британика*. 5-л-м. Београд: Народна књига, политика.
- Милетић, М. (1998): *комуницирање у новим медијским условима*. Јагодина: Учитељски факултет.
- Надрљански, Ђ. (1996): *компјутер у разредној настави*. Нови Сад: Фељтон.
- Надрљански, Ђ. (1997): *Мултимедије и виртуелна реалност у образовању*. Зрењанин: Технички факултет.
- Педагошки лексикон*, (1996): Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Пешикан, А. (2001): *Психолошки приступ активном учењу историје на основношколском нивоу*. Докторска теза, Одељење за психологију. Филозофски факултет: Београд.

Milena Nedeljkovic

Teacher Training Faculty in Prizren – Leposavic

THE USE OF MEDIA IN THE PLANNING AND TEACHING OF SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

***Summary:** The importance of Serbian language and literature is reflected in the fact that it includes some special contents that have close ties with the program material of this subject matter, but it is also distinguished by its specificity. This primarily refers to theater and film, but also to the radio and television. One of the operational tasks of teaching mother tongue is related to preparing students for the use and understanding of the mass-media messages. Media has a multiple impact on students and the environment, in general. The results depend on our choices. The media is difficult to influence, but their use in the educational process is possible, and it should be used to the maximum. Using different teaching media is changing not only the style of work, but to a large extent quality of knowledge, too. Using media creates more diverse, more dynamic, more complex skills that are close to the current needs and requirements. The use of mass media and modern information technology in education should contribute to the improvement activities at all levels, so that those who are educated successfully confront with new discoveries and advances in science and technology development.*

Key words: education, media, education, student interest.